

Центральна Рада - на Волині і Поліссі. Як було насправді?

Про період відступу війська Центральної Ради з Києва до Житомира й далі до Сарн в історіографії означеного періоду не має чіткої картини подій, а саме відсутність часових меж, неточність у викладенні подій, далеко не повні дані призводять до плутанини та відвертого спрощення фактів або ж навпаки - лише побіжні згадування окремих із них.

Відчуваючи відповідальність за політику Центральної Ради в усіх її проявах, переживши трагічну більшовицьку навалу в січні 1918 року, М. Грушевський розробляє концепцію майбутнього державного устрою незалежної України, особливе місце в якій відводить саме армії. Він пише: «Треба, щоб кадрова старшина складалась з ідейних, культурних, інтелектуальних вояків, щоб освіта її була не тільки спеціальна, а й загальна була досить високою (вища загальна школа), і вона була обставлена матеріально настільки відповідно, щоб не тікали з війська «на ситіші пироги», як казали наші предки. Щоб при твердій дисципліні й субординації армія мала дійсно демократичний характер по суті. Щоб побут козаків в сій армії не був марнуванням часу, щоб час регулярної служби був використаний якнайпродуктивніше. На армію так організовану й поставлену не шкода буде великих засобів, великих вкладів».

Центральна Рада ще в грудні 1917 р. зосередила вздовж кордонів свої військові формування, але більшовицькі повстання підірвали оборону її рубежів, дестабілізували тил. Згодом, коли червоні увійшли до Києва, війська УНР відступили на Житомир, але й тут, у прифронтовій смузі Південно-Західного фронту, точилися бойові дії між українськими та більшовицькими частинами. Тому Центральна Рада на чолі з Михайлом Грушевським вимушена була відійти до Сарн. У кінці січня 1918 р., отримавши інформацію, що Центральна Рада з невеликим загонем відступила до Житомира, Муравйов наказав більшовицькому загоні Василя Кіквідзе ліквідувати її.

4 лютого Кіквідзе, підтягнувши свої частини з Рівного й зосередивши в Бердичеві загін чисельністю 1300 багнетів, 200 шабель і 6 гармат, повів наступ на Житомир. Назустріч виступила Запорізька бригада К. Прісовського. «Після важкого бою, – пише

В. Петрів, – втративши більше 100 чоловік вбитими і раненими, українські війська відступили до Житомира, а більшовики до Бердичева. Кожний вважав себе переможеним, тому Кіквідзе кинувся копати траншеї під Бердичевом, а Прісовський укріплювати Житомир».

Центральну Раду необхідно було

423. Центральна Рада на Волині: група членів ІІ. Р. коло свого вагону (з ліва на право: Влопський, Ісаєвич, Кушнір, Мшанецький, Гавришук, Мельник, Шала, Арх. Степаненко товариш голови, М. Грушевський голова, Лотоцький, Чечель секретар, Любченко, Ваклаженко, Скінар).

розташувати в безпечнішому місці. Вирішили переміститись через Коростень до Сарн. Для цього 31 січня Гайдамацький курінь Симона Петлюри та курінь Січових стрільців Євгена Коновальця зайняли Коростень. Ще під час перебування в Житомирі організували дві нові гарматні батареї – Запорізьку та Січову, в кожній з яких було по 4 гармати. 2-га Запорізька батарея залишилась у Житомирі, її очолював сотник Савицький, а 1-шу Січову поставили на залізничні платформи, вона стала пересувною вогневою силою, очолював її сотник австрійського війська Роман Дашкевич.

Першими на Коростень 13 лютого вирушили Січовий курінь і 1-ша Січова батарея. Місто зайняли січовики без усяких проблем. Надвечір командир куреня хорунжий Євген Коновалець віддав наказ про зняття залізничних колій у напрямку Овруча, Києва та Новоград-Волинського.

Наказ був досить слухним і відповідав вимогам того часу, однак залізничників депо Коростеня про це не попередили. Тож вони дуже обурилися, побачивши, що невідомі люди намагаються зняти колії. Виникла збройна сутичка, під час якої 2 січовиків убили, 4 поранили. Непорозуміння вичерпали, коли на станцію Коростень прибула Центральна Рада, яку залізничники визнавали.

Отже, основні підрозділи та штаб Запорізького корпусу залишились в Житомирі, концентруючи сили для наступу на Бердичів. Гайдамацький курінь Петлюри охороняв Коростень, Овруч і Звягель, а Січові стрільці разом із Центральною Радою прямували далі – до Сарн.

19 лютого операція українських військ продовжувалась у Сарненському напрямку. Охороняти міста Коростень, Олевськ і Звягель залишились Гайдамацький курінь, а січовики вирушили далі. Вдень вони досягли Сарн, де знов ввійшли в кровопролитну сутичку. На той час Сарни займали рештки 2-ої бригади 1-ої Української дивізії. На станції організовано демобілізувались російські військові частини, роззброювати які не було потреби. Прибувши під Сарни та не зв'язавшись з 2-ою бригадою, січовики відразу почали нападати на російські частини. Вволю настрілявшись, ввійшли в місто. Того ж дня прибула й Центральна Рада на чолі з Михайлом Грушевським.

21 лютого наступ продовжили. Курінь січовиків залишився з Центральною Радою в Сарнах, а підрозділи 2-ої бригади вирушили на Рівне,

яке зайняли без бою. Взяття Рівного треба вважати значною подією, яка свідчила про остаточне закріплення військ Центральної Ради на території Волині та Полісся.

У Сарнах українські підрозділи зв'язалися з німецькими військами, що наступали на Україну згідно з Берестейською мирною угодою з Центральною Радою. Українські та

німецькі військовики разом узялися за обговорення наболілих питань. На Волині і Полісся просувалися два німецькі корпуси: один – до Коростеня, інший – до Бердичева. Саме з ними в спілці мусили діяти українські частини. Українським воякам болісно було бачити своїх нових союзників, яких уже декілька років вважали ворогами. Як зазначав у спогадах В. Петрів: «Вчорашні вороги ставали спільниками, а разом із тим національний ворог в уяві декого з наших провідників уже починав називатись іменем пануючої над російським суспільством групи, яка була тоді не без впливів і в Україні. Вузел соціальних і національних відносин почав замотуватися чимраз складніше».

Отже, 19 лютого 1918 року до Сарн прибули ешелони з урядовими установами й Центральною Радою. Наше місто тимчасово стало місцем перебування центральних органів УНР. Діяльність Центральної Ради в Сарнах викликає захоплення та повагу. Весь цей час вона не припиняла своєї законодавчої роботи й прийняла декілька важливих законів, прозвісних ідеєю зміцнення Української державності та її традицій. Серед яких були: Закон про Уряд України, Закон про українське громадянство, Закон про адміністративний поділ краю на «землі», яких мало бути тридцять, Закон про відновлення старої монетної одиниці Української держави – гривні, Закон про Державний герб України – Тризуб. Обурений нечуваною підступністю і лицемірством російських більшовиків, саме в Сарнах Михайлом Грушевським написав свій публіцистичний твір «На порозі нової України. Очищення огнем». У своїй праці голова УЦР зазначав: «Треба раз поставитись до армії... як до окраси держави й нації, її почесну варту, куди йде все щонайкраще, найбільше перейняте ширим, серйозним відношенням до держави, її демократичних, соціальних і національних завдань, не за напастю, не за страхом, а за совістю, щоб віддати кілька найкращих літ сповнено найвищою громадського обов'язку: боронити найвищі народні досягання своєю кров'ю».

Вікторія ДАШКО, директорка Сарненського історико-етнографічного музею. (За матеріалами Сергія Литвина «Звільнення України від російсько-більшовицьких військ навесні 1918 р.» та Ярослава Тинченка «Перша українсько-більшовицька війна (грудень 1917 – березень 1918).